

B. SZABÓ JÁNOS, UHRIN DOROTTYA (SZERKESZTŐK): MONGOL INVÁZIÓ EURÓPA ELLEN (1236–1242)

2022 tavaszán volt 780 éve, hogy a mongol hadak elhagyták Magyarországot. A tatárjárásnak nevezett eseménysorozat kiemelt szerepet kap a magyar gondolkodásban, és a többi tragédiával együtt (Mohács, Trianon, Don-kanyar) élénk érdeklődés övezi. 1981-ben jelent meg a *Tatárjárás emlékezete* című kötet, amely a bevezetőt leszámítva csak forrásokat adott közre. Bő húsz évvel később, 2003-ban egy vastag mű jelent meg *Tatárjárás* címmel, amely forrásokat és nagyrészt korábban megjelent tanulmányokat tartalmazott. Két évtizeddel később, 2022-ben a most bemutatásra kerülő kötet – *Mongol invázió Európa ellen (1236–1242)* – került a boltok polcaira.

A kiadványban olyan szerzők tanulmányait olvashatjuk, akik egy-egy téma elismert szakértői, B. Szabó Jánosnak, a kötet egyik szerkesztőjének külön kötete is jelent már meg a tatárjárásról. A mű egy rövid, de tartalmas előszó után négy nagy fejezetet tartalmaz: I. *A mongol fenyegetés*, II. *A célpont: Európa*, III. *A nyugati hadjárat*, IV. *A mongol hatalom Európában*. A kötetben összesen harminchét tanulmány található, ezek nagy része magyar szerzők magyar nyelven írt műve, de akad pár fordítás is. Forrásközlés azonban nincs. Helyet kapott néhány olyan munka, melyek kapcsán nem teljesen egyértelmű, hogy mi a kapcsolatuk a mongolokkal, például *Hatalmi átrendeződés az Ibér-félszigeten* vagy *Cortenuova* (1237).

A következőkben a fejezeteket foglalom össze, kiemelve egy-egy részletet. Általánosságban annyit mindenképpen meg kell említeni, hogy az elmúlt években az írásbeli források felfedezése terén nem történt jelentős változás, a régészet területén azonban igen, ennek nyomán több, új információkban is gazdag tanulmány szól a várakról és erődítményekről.

Az első fejezet (*A mongol fenyegetés*) három tanulmányból áll, a Mongol Birodalom felemelkedése, hadserege és korai hódításai. Vásáry István felhívja a figyelmet arra, hogy míg korábban a mongolok elsősorban a pusztításukról voltak híresek a történeti munkákban, az utóbbi években a birodalom pozitív oldala került előtérbe: kulturális, technológiaszerék, azaz a globalizmus és multikulturalizmus jelenségei (19). Ehhez annyit azért hozzá kellene tenni, hogy bár 2023-ban vitatott jelenség a globalizáció és a multikulturalizmus, azonban a mai környezetvédő tendenciák szemében mindenképpen áldásosnak látszik az a folyamat, hogy a mongol hódítás nyomán az emberi civilizáció több helyen is a visszaadta a területet a természetnek. Ebben a fejezetben található Csiky Gergely tollából *A Nagy Mongol Birodalom hadserege* című tanulmány, amely a kötet egyik fény-

pontja, nagyon jól mutatja be a választott témát, magyar nyelven ennyire részletes és informatív munkát eddig nem olvashattunk a témában.

A második fejezet (*A célpont: Európa*) tizennyolc tanulmányt tartalmaz, melyekben Európa különböző hatalmai kerülnek bemutatásra, olyanok is, amelyeket a mongol támadásnak a szele sem ért. A nyugat-európai területekkel foglalkozó részek kissé kakukktojásnak tűnnek, ám a kötet címe: *Mongol invázió Európa ellen (1236–1242)* megindokolja ezeket, hiszen Európát mint célpontot mutatja be. Azonban valószínűleg a kortársak sem számoltak komolyan olyan lehetőséggel, hogy Angliát meghódítják a tatárok. Ebben a fejezetben található Kovács Szilvia Kumániáról és Alániáról szóló tanulmánya is, amely azért fontos és hiánypótló, mert ezek a területek ténylegesen is kapcsolatba kerültek a mongolokkal. Emellett kifejezetten érdekes az ottani politikai vezetőknek a mongolok felé tanúsított hozzáállása, amely mutatja, hogy mit lehetett és mit nem lehetett tenni a mongol fenyegetés ellen. Ezekről a területekről viszonylag kevés a magyar nyelven elérhető információ.

A harmadik fejezetben (*A nyugati hadjárat*) nyolc tanulmány található, ezek közül kiemelném Adam Lubocki művét a lengyelországi mongol támadásról. Ennek összegzése, hogy Lengyel- és Morvaországot csak azért támadták meg a mongolok, hogy megakadályozzák azt, hogy innen kapjon segítséget IV. Béla a tatárok ellen. B. Szabó János az egyik tanulmánya részeként összefoglalja az elmúlt év kutatásait azzal kapcsolatban, hogy az utóbbi időkben milyen újabb elméletek születtek a tatárok kivonulásának okáról. Ez a kérdés régóta foglalkoztatja a tudományt, s elfogadhatjuk a szerző konklúzióját, miszerint ezt nem lehet egy okra visszavezetni, hanem több indok készítette a mongol hadvezetést e döntés meghozatalára (340.).

A negyedik fejezetben (*A mongol hatalom Európában*) hét tanulmányt olvashatunk, ebben is találunk egy külföldi szerzőt (Stephen Pow). Itt Szócs Tibor tanulmányát emelném ki (*Mongol–magyar konfliktusok 1242 és 1292 között*), amelyben kifejti, hogy a mongolokkal való kapcsolat nem szakadt meg 1242 után, hanem a diplomáciai viszonyon kívül még egy másik hadjárat is érte az országot 1285-ben, amely hatásában azonban csekélyebb volt, mint az első. A tanulmány nagy értéke, hogy rengeteg elsődleges forrást használ, jelentős számban idéz okleveleket és más írásbeli forrásokat is.

A kötettel kapcsolatban mongolistaként a mongol szavak átírásáról ejtenék néhány szót: lehet, hogy legjobb lett volna teljesen kihagyni az átírásokat, mert nem következetesek, az is előfordul, hogy egy cikkben belül is máshogy szerepelnek ugyanazok a szavak. Erre néhány példa: barún (52.) – baruun (53.), qol (47.) – kol (52.), nomon (54.) – num (64.). Ezenkívül többször is előfordul valamiféle „magyaros” átírás, ami alapján egész biztos, hogy az átlagolvasó egyetlen egy szótarban sem fogja megtalálni az adott szót, ha rá szeretne keresni. A 353. oldalon a γ helyett egyszer q (Mongqol), pár sorral alább pedig a’ jelet (Qa’an) használja

a szerző. Az természetes, hogy a különböző szerzők máshogy szeretnének leírni valamit, de talán jó lett volna ezeket összehangolni, példának okáért: Jeke Mongol Uluusz (38.), míg máshol Yeke Mongqol ulus (353.), illetve: kurultáj (30.) és kuriltáj (209). Talán egy szójegyzék a kötet végén – melyben szerepel a szó klasszikus mongol és mai mongol alakja is – mindenképpen hasznos lett volna. Esetleg elhagyható lett volna az összes átírás, mert idehaza talán ha egy tucatnyi ember tudja ezeket értékelni és felhasználni. Előfordul, hogy a kötetben egy adott témáról eltérően írnak a különböző szerzők, példának okáért Bulgária kapcsán olvashatunk „komoly pusztulásról” (345.) és „kis mértékű tatár pusztítás”-ról (371.). Ezek a nézetkülönbségek is előrevetítik, hogy feltehetően húsz év múlva egy újabb tanulmánygyűjtemény születik majd a tatárjárásról.

A tanulmánykötet elsősorban a téma iránt érdeklődő laikusoknak ajánlható, de az e területtel foglalkozó kutatóknak is érdemes kézbe venniük, mert új információkat, nézőpontokat is tartalmaz.

(B. Szabó János, Uhrin Dorottya szerkesztők: Mongol invázió Európa ellen [1236–1242]. Budapest: Corvina Kiadó, 2022 ISBN 9789631368147)

Kápolnás Olivér

PhD, orientalista, mongolista